

Adpositions in Shahmirzadi Language: Tools for Case Marking in Noun Phrases

Marziye Sanaati^{1*}
Pooneh Mostafavi²

Abstract

The relationships between the head and its dependent nouns are determined through case-marking systems. This study examines the method and role of adpositions in case marking in the Shahmirzadi language which is spoken in the Semnan province of Iran. To analyze the linguistic data based on the theoretical framework of the research, data were collected through a questionnaire prepared for this purpose, and Shahmirzadi data available in the Iran Linguistic Atlas (ILA) database have been utilized. Written sources containing lexical and syntactic information were also used to refine and validate the data. The data analysis indicates that in both grammatical and semantic cases in Shahmirzadi, case marking is achieved through postpositions. According to the theoretical framework, the case-marking system in this language is analytical, and inflectional affixes are not used for this purpose. In other words, in this language variety, the locative, comitative, instrumental, and ablative cases are marked using independent or dependent adpositions. But genitive, benefactive, accusative and ablative (where the older Shahmirzadi form /-jən/ involves) cases are marked through dependent adpositions (enclitics).

Keywords: grammatical case, semantic case, adpositions, enclitics, Shahmirzadi language

Extended abstract

1. Introduction

Case, is the marking of the relationship between the head and the dependent in a noun phrase. From a typological point of view, there are two types of case marking in languages: inflectional and analytical. In the first type, case marking is done through inflectional categories, while in the second, it is carried out using independent categories (Primus, 2012: 305).

*1. Assistant Professor of Linguistics, Research Institute of Cultural Heritage and Tourism, Tehran, Iran. (**Corresponding Author: m.sanaati@richt.ir**)

2. Associate Professor of Linguistics, Research Institute of Cultural Heritage and Tourism, Tehran, Iran. (p.mostafavi@richt.ir)

There are various methods for case marking in languages, which are discussed in the theoretical framework section. In some languages, case marking is done through adpositions, while in others it is done with inflectional suffixes. Additionally, in some languages around the world, both methods are used together. According to Blake (2004: 47), the use of syntactic word order can also be considered a competing mechanism for indicating grammatical case.

Given the necessity of studying local languages in Iran to preserve and maintain them on the one hand, and the importance of research on how case marking works in languages as part of syntactic-typological studies on the other, this research addresses the method of case marking in the Shahmirzadi language based on Blake (2004).

Researchers such as Rogova (1999), Lecoq (2004), Kalbasi (2009), Dabirmoghaddam (2023), and other linguists have conducted various studies on this language and its linguistic issues. However, none of these studies have addressed the aforementioned topic in Shahmirzadi. Therefore, the present research aims to fill this gap by examining the research topic. To achieve this goal, the subject will investigate nominative, accusative, locative, dative, ablative, comitative, instrumental, and genitive cases in the data of this language.

2. Theoretical Framework

In inflectional case marking systems, case markers appear as affixes on noun phrases, which, depending on their position, can be prefixes, suffixes, or infixes. Prepositions can also function as case markers in languages, and such a system is called an analytical case marking system. For instance, in Japanese, grammatical cases are indicated through postpositions. In languages where the analytical method of case marking is used, adpositions (whether preposition, postposition, or both) are employed. In some languages like Turkish and Latin, the case marking is synthetic. This means that case suffixes and postpositions perform the function of case marking in these languages (Blake, 2004: 9). Primus (2012) believes that case marking can occur on both the dependent and the head elements. If the markers are placed on the head, the process is referred to as head-marking; if they attach to the dependent, it is called dependent-marking (Blake, 2004, citing Nichols, 1986).

Blake (2004: 31), in addition to categorizing case as analytical and synthetic cases, which were discussed in the previous paragraphs, also refers to two groups of cases: grammatical cases and semantic cases. Grammatical cases, or syntactic cases as they are sometimes called, only express grammatical relations. Nominative, accusative, and often genitive cases fall into this group. He also adds dative and ergative cases to this category because they encode the indirect object and the agent of a transitive verb (A), respectively. On the other hand, semantic cases express semantic relations, such as locative, source,

comitative, instrumental, and ablative cases. However, this categorization is not always clear-cut, and sometimes ambiguity is observed in languages.

3. Research Method

This research employs a descriptive-analytical method, gathering data through interviews with native speakers of the Shahmirzadi language using a specifically designed questionnaire. Additionally, it utilizes data from the Linguistic Atlas of Semnan Province. The Iranian Linguistic Atlas is currently being compiled at the Research Institute of Cultural Heritage and Tourism. In certain instances, written sources about this language have been consulted to refine and validate the data. The research corpus comprises 200 sentences or phrases; due to the article's length constraints, not all can be presented. After transcription using the North American Phonetic Alphabet (NAPA/APA) system, the data are analyzed based on the research's theoretical framework.

4. Conclusion

Based on data analysis and according to Blake's classification, the case marking system in Shahmirzadi language is analytical. This means that in this language case marking is performed through adposition rather than inflectional affixes. In the Shahmirzadi, adpositions are in postposition type and are used in both independent (dim) and dependent (-væri) forms. In this language variety, locative, comitative, instrumental, and ablative cases are marked using either independent or dependent postpositions and genitive, dative, and accusative cases are indicated through dependent postpositions (enclitics). Notably, in the ablative case, if the original and older Shahmirzadi form /-jən/ is used, it also involves enclitics. The term "independent" for some Shahmirzadi postpositions means that, in addition to their role as postpositions, they function as meaningful lexical units. For example, "dim" is used to mean both "on" and "face."

Another point is that in the Shahmirzadi, the adposition "az" (meaning "from") is occasionally used, likely due to linguistic contact and borrowing from Standard Persian. In Standard Persian the said adposition is used as preposition, whereas in original and older form of Shahmirzadi it functions as a postposition.

Select Bibliography

- Blake, B.J. *Case*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
Butt, M. *Theories of Case*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
Dabir Moghaddam, M. *Typology of Iranian Languages*. (2nd Ed.). Samt Organization Press, 2024.
Hewson, J. & V. Bubenik. *From Case to Adposition: The development of Configurational Syntax in Indo-European Languages*. Amsterdam: John

- Benjamins Publishing Company, 2006.
- Kristensen, A. *Semnan Dialect*. Translated By: Ebrahimian, E. and H. Hasanzadeh Tavakkoli, Semnan: Semnan University Press, 2010.
- Lecoq, P. "Caspian Dialects and the Dialects of Northwestern Iran". In Rüdiger Schmitt (ed.). *Compendium of Iranian Languages*". Translated by Arman Bakhtiyari et al. Vol. 2. Tehran: Qoqnoos Publishing House, 2004; Pp. 489-515.
- Primus, B. "Case-Marking Typology". *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Jae Jung Song (ed.), 2012; Pp.303-321. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199281251.013.0016.
- Sabzalipur, J. & R. Izadifar (2014). "Case Marking System in Tâti Dialect of Khalkhâl". *Language Related Research*, 2014; 5(4): 103-123.
- Sanaati, M. & S. Zamani. *Report of Compiling the Language Atlas of Semnan Province* (Unpublished). Tehran: Richt Press, 2019.

How to cite:

Sanaati M and Mostafavi P. Adpositions in Shahmirzadi Language: Tools for Case Marking in Noun Phrases. *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*. 2024; 1(17): 33-63. DOI:10.22124/plid.2025.29170.1701

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۶
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۰۳
صفحات: ۶۱-۳۱

شبکه معنایی در زبان لاری

بلقیس روشن^۲

مریم طالعی^۱

چکیده

پژوهش حاضر می‌کوشد تا روابط مفهومی موجود بین واژه‌های زبان لاری، ادامه زبان فارسی میانه و یکی از زبان‌های ایرانی در حال انقراض را که در شهرستان لار، استان فارس، تکلم می‌شود، در چارچوب معناشناسی واژگانی بررسی و بخشی از شبکه معنایی آن را برای نخستین بار تعیین کند. بدین منظور ۲۵۰۰ واژه از ۵۰۰۰ واژه اصیل گردآوری شده اقتداری (۱۳۷۱) که با حرف «ل» (لاری) مشخص شده‌اند، به‌عنوان داده‌های پژوهش، استخراج و براساس موضوع دسته‌بندی شدند و روابط مفهومی موجود بین آن‌ها تعیین گردید. سپس، تعداد و درصد واژه‌های شرکت‌کننده در این روابط، تعیین و در هر رابطه طرحی برای شبکه معنایی این زبان ارائه گردید. نتایج نشان می‌دهد که در این زبان روابط مفهومی شمول معنایی، هم‌معنایی، چندمعنایی، هم‌آوا-هم‌نویسی، هم‌نویسی، تقابل معنایی، تباین معنایی، جزءواژگی، عضوواژگی و واحدواژگی وجود دارد که از این میان، شمول معنایی بیشترین و تباین معنایی کمترین بسامد وقوع را دارد. به‌علاوه، موردی از هم‌آوایی نیز یافت نمی‌شود که نشانگر ابهام کمتر نسبت به فارسی معیار در زبان لاری باشد. همچنین، شبکه معنایی زبان لاری منحصر به فرد و بخش اعظم آن دارای نظم سلسله‌مراتبی است و در بخش‌هایی نیز به‌صورت ناهمگن است.

واژگان کلیدی: معناشناسی واژگانی، واژگان ذهنی، روابط مفهومی، شبکه معنایی، زبان لاری.

maryam.talei@gmail.com

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، گروه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

✉ bl_rovshan@pnu.ac.ir

۲. استاد، گروه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسؤل)

۱- مقدمه

شناخت زبان‌ها و گویش‌های کشور ایران و بررسی آن‌ها در ابعاد مختلف و همچنین، مقایسه آن‌ها با یکدیگر امری خطیر است زیرا با توجه به افزایش رسانه و تمایل نسل جوان به استفاده از زبان فارسی معیار، تدریس در مدارس و دانشگاه‌ها به زبان فارسی معیار، زبان رسمی کشور و مهاجرت از روستاها و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ، به تدریج کاربرد بسیاری از واژه‌های زبان‌ها و گویش‌ها کنار گذاشته می‌شود، شبکه معنایی^۱ آن‌ها تغییر می‌کند و رفته‌رفته در مقابل زبان فارسی رنگ می‌بازند. بنابراین، بررسی روابط مفهومی^۲ بین واژه‌ها و تعیین شبکه معنایی هر زبان و گویش مفروض، از جمله زبان لاری^۳ که ادامه زبان فارسی میانه و یکی از زبان‌های ایرانی در حال انقراض است، می‌تواند در حفظ این سرمایه‌های اصیل نقش مهمی ایفا کند. علاوه‌براین، می‌توان از واژه‌های موجود در این زبان‌ها و گویش‌ها در ساخت واژه‌های نو استفاده و تاحدی از قرض‌گیری واژگانی زبان فارسی جلوگیری کرد. به‌عنوان مثال، در زبان لاری که شاخه‌ای از زبان‌های ایرانی جنوب غربی است، واژه *derex*/درِخ دقیقاً به معنای واژه قرضی/پیدمی است. در این پژوهش توصیفی-تحلیلی، با توجه به اهمیت مطالعه زبان‌های ایرانی، در چارچوب معناشناسی واژگانی^۴، به بررسی روابط مفهومی بین واژه‌های زبان لاری پرداخته می‌شود تا بخشی از شبکه معنایی آن - پایه دانشی که روابط معنایی^۵ بین مفاهیم در یک شبکه را بازنمایی می‌کند - مشخص شود. شایان ذکر است که زبان لاری را برخی از محققان، مانند دبیرمقدم (۱۳۹۲) زبان لارستانی و برخی دیگر، مانند اقتداری (۱۳۷۱) لهجه لاری نامیده‌اند. برخی نیز، مانند سمیعی (۱۳۷۱) و کامیاب (۱۳۸۷) گویش لاری، و وثوقی (۱۳۷۰) گویش لارستانی نامیده‌اند. در این جستار، نگارندگان به پیروی از دیانت (۱۳۹۵؛ ۱۳۹۹) لاری را به‌عنوان زبان در نظر می‌گیرند.

شهرستان لار مرکز منطقه لارستان است که در جنوب شرقی استان فارس قرار دارد و «از شمال به فیروزآباد، جهرم و داراب، از غرب به بوشهر، از شرق به بندرعباس و از جنوب به بندرلنگه محدود است» (دیانت، ۱۳۹۵: ۵۴). لارستان دارای ۱۶۸۰۹ کیلومتر مربع وسعت و ۲۲۶۸۷۹ نفر جمعیت است که از لحاظ وسعت بزرگ‌ترین و از لحاظ جمعیت سومین

1. semantic networkterm

2. sense relations

3. Lari language

4. lexical semantics

5. semantic relations

شهرستان استان فارس است. نگارندگان در این پژوهش گونه زبان لاری را که در شهرستان لار تکلم می‌شود مطالعه کرده‌اند.

در میان زبان‌های منشعب‌شده از زبان ایرانی باستان، می‌توان به زبان‌هایی چون سکایی، مادی، فارسی باستان و اوستایی اشاره کرد. زبان اوستایی نه تنها از نظر واژه‌ها به سنسکریت بسیار شبیه است، بلکه از نظر صرفی نیز همان هشت حالت صرفی فاعلی^۱، مفعولی^۲، برائی یا به‌ای^۳، ملکی یا اضافه^۴، ندایی^۵، ازی^۶، دری^۷ و بائی^۸ را دارد، از این هشت حالت در فارسی باستان، هفت حالت رایج بوده است (کامیاب، ۱۳۸۷: ۵۲).

کامیاب (همان) می‌نویسد: «ایندوشیکهر، استاد زبان سنسکریت، با مقایسه ساختار زبان هندی باستان و اوستا به این نتیجه رسیده است که: با وجود تحولات عظیم در زبان فارسی کنونی، هنوز حدود ۳۵٪ کلمات آن را می‌توان با کلمات سنسکریت ودایی و فارسی سنجد. یک نمونه از آن شباهت واژه اوستایی /dugdar/ یا /duṣṣar/ معادل سنسکریت /duhitar/ از ریشه سنسکریت √duh به معنی دوشیدن شیر است. دختر یا دوشیزه به معنی دوشنده شیر است. از این واژه در فارسی میانه /dōhter/ یا /dōxter/، در گویش لارستانی /dot//dōt/ و از همین ریشه در آلمانی tochter و در زبان انگلیسی daughter رایج است».

از پایان پادشاهی هخامنشیان تا اوایل ورود اسلام به ایران، زبان ایرانی را فارسی میانه یا ایرانی میانه نامیده‌اند که گویش لارستانی ادامه آن است؛ به عبارت دیگر، لارستانی زیرگروه زبان‌های هندوایرانی^۹ می‌باشد (همان). زبان پهلوی یکی از شاخه‌های زبان‌های ایرانی میانه است و به دو شاخه شمالی (پارتی) و جنوبی (ساسانی) تقسیم می‌شود. با توجه به افعال و واژه‌های هر دو زبان، گویش لارستانی با همه تنوع و گوناگونی، مجموعه‌ای از هر دو زبان، یعنی پهلوی اشکانی و پهلوی ساسانی به شمار می‌آید (همان). «اورانسی اظهار می‌دارد که ا.ا. راماسکوویچ، دانشمند روسی، لهجه‌های لار و اطراف آن را بررسی و ضبط نموده است، هر چند که به عقیده او رابطه روشنی بین گویش لارستانی و زبان فارسی و سایر زبان‌ها وجود ندارد» (وثوقی، ۱۳۷۰).

-
1. nominative
 2. accusative
 3. dative
 4. genitive
 5. vocative
 6. ablative
 7. locative
 8. instrumental
 9. Indo-Iranian languages

دبیرمقدم (۱۳۹۲) در کتاب *رده‌شناسی زبان‌های ایرانی*، به بررسی رده‌شناختی دوازده زبان ایرانی، از جمله زبان لارستانی، پرداخته و با معرفی منطقه جغرافیایی هر زبان، تعداد سخنوران هریک را تا سال ۱۳۹۰ آورده‌است. او در واقع، اطلاعات زبان‌های در حال انقراض را شناسایی کرده‌است و در فصل پنجم کتاب به بررسی کامل زبان لارستانی پرداخته‌است. او لارستانی را زبانی محلی می‌داند و معتقد است نباید لفظ گویش برای آن به کار رود و به نظر او اوزی، خنجی، گراشی، بستکی و بیخه‌ای گویش‌های زبان لارستانی را تشکیل می‌دهند. دیانت (۱۳۹۵: ۵۵) در نقد دبیرمقدم (۱۳۹۲) و اقتداری (۱۳۸۴) در کاربرد زبان لارستانی، ضمن ارایه دلایلی بیان می‌دارند که صورت صحیح زبان لاری است.

۲- پیشینه پژوهش

در این بخش ابتدا به برخی از مطالعات درباره زبان لاری و پس از آن، به مطالعات مرتبط با روابط مفهومی می‌پردازیم.

از میان آثار غیرایرانی ترجمه‌شده می‌توان آثار افرادی چون کامیوکا و یاداما (۱۳۵۸) که ۱۲۰۰ واژه بنیادی لاری را جمع‌آوری و ثبت کرده‌اند و مالچانوا (۱۳۸۰) را برشمرد که به بررسی صرف فعل در زبان لاری، مقایسه دستور این زبان با زبان فارسی، و استخراج دستگاه واجی و ریشه‌شناسی واژه‌های آن پرداخته‌اند. شایان ذکر است که مالچانوا اولین محقق است که لاری را به عنوان یک زبان معرفی کرده‌است.

پژوهشگران داخلی نیز تحقیقاتی پیرامون زبان لاری انجام داده‌اند. از جمله اقتداری (۱۳۷۱)، کلباسی (۱۳۶۷؛ ۱۳۶۹)، وثوقی (۱۳۶۹)، کامیاب (۱۳۷۰) و دیانت (۱۳۹۵؛ ۱۳۹۹؛ ۱۴۰۱؛ ۱۴۰۲؛ الف و ب). اقتداری (۱۳۷۱) به بیان ویژگی‌های مختلف لارستان (از جمله ویژگی‌های جغرافیایی و تاریخی) و برخی گونه‌های زبانی مردم لارستان پرداخته و ۵۰۰۰ واژه اصیل لارستان را جمع‌آوری کرده‌است.

کلباسی (۱۳۶۷) لاری را گویش تلقی می‌کند و در تحلیلی صرفی به بررسی دستگاه فعل در آن می‌پردازد. کلباسی (۱۳۶۹) در تحلیل صرفی دیگری درباره واژه‌های لاری بیان می‌دارد که واژه در گویش لاری از نظر ساخت اشتقاقی به سه نوع بسیط، مشتق و مرکب و از نظر دستوری، به سه دسته اسمی، فعلی و حرفی تقسیم می‌شود و واژه‌های اسمی و فعلی دارای دسته‌های بسیط، مشتق و مرکب و واژه‌های حرفی بسیط و غیربسیط (گروهی) هستند.

نگارندگان این مقاله به دنبال یافتن روابط مفهومی در زبان لاری هستند و این روابط می‌تواند بین اسامی، افعال، صفات، قیود و برخی دیگر از اجزای کلام برقرار باشد، مانند «زیبا / خوشگل» که هر دو صفت هستند و هم‌معنایی بین آن‌ها وجود دارد و نیز «یواش‌یواش / آهسته‌آهسته» که هر دو قید هستند و در عین حال هم‌معنا. بنابراین، تقسیم‌بندی‌های کلباسی با آنچه در معناشناسی واژگانی مدنظر است متفاوت است.

وثوقی (۱۳۶۹) به بررسی صرف فعل، دگرگونی واج‌ها و پیکره زبانی مصدرها در این زبان و همانندی‌های گویش محلی شیرازی و لاری می‌پردازد و کامیاب (۱۳۷۰) *واژه‌نامه ریشه‌شناختی گویش لاری همراه با توصیف صوتی آن* را ارائه می‌دهد.

دیانت (۱۳۹۵) به بررسی فرایند همگونی و انواع آن در لاری پرداخته‌است. وی (۱۳۹۹) تحلیلی صرفی درباره فرایند دوگان‌سازی و انواع آن در زبان لاری ارائه کرده‌است. او (۱۴۰۱) فرهنگ سه‌زبان *اصطلاحات، ضرب‌المثل‌ها و کنایه‌ها در زبان لاری* را به سه زبان لاری، فارسی و انگلیسی تدوین نموده‌است. دیانت (۱۴۰۲الف) به مطالعه فعل مرکب در این زبان پرداخته و تحلیلی نحوی از چگونگی ساخت آن و نیز انواع این فعل را به‌دست داده‌است. اثر دیانت (۱۴۰۲ب) تا حدی با پژوهش حاضر مرتبط است و در آن، دو رابطه مفهومی هم‌آوا-هم‌نویسه و هم‌نویسه موجود بین واژه‌ها در زبان لاری بررسی شده‌اند. این مقاله که با نگاهی به ادبیات نوشته شده‌است به مطالعه روابط مفهومی پرداخته و نشان می‌دهد که ۳۳ واژه دارای رابطه هم‌آوا-هم‌نویسه هستند و ۲۶ واژه در رابطه هم‌نویسه قرار می‌گیرند. به‌نظر نگارندگان، این تحقیق جزء گراست و به‌طور غیرنظام‌مند تنها به بررسی دو رابطه از روابط مفهومی متعددی که در شبکه معنایی این زبان موجودند پرداخته‌است.

از میان آثار پژوهشگران غیرایرانی در زمینه روابط مفهومی می‌توان به چندمعنایی و هم‌نامی در *بازیابی اطلاعات*^۱ (Krovetz^۲, 1997) اشاره کرد که تمایز معانی کلمات در زمینه سیستم‌های بازیابی اطلاعات را بررسی می‌کند. همچنین، چندمعنایی، هم‌نامی و مرجع^۳ (Frath^۴, 1998) به مشکلات در واژگان چندمعنا و هم‌نام و شیوه فهرست‌سازی آن‌ها در لغت‌نامه‌ها می‌پردازد. پژوهش سخار داش^۵ (2007) بررسی ویژگی‌های بارز تمایز چندمعنایی و

1. Polysemy and Homonymy in Information Retrieval

2. R. Krovetz

3. Polysemy, Homonymy and Reference

4. P. Frath

5. N. Sekhar Dash

هم‌نامی در یک زبان است که منجر به شکل‌گیری روش‌هایی برای غلبه بر مشکلات ابهام‌زدایی معنای کلمه خواهد شد.

محمدی ایواتلو (۱۳۸۸) به مطالعه روابط مفهومی زبان ترکی آذربایجانی پرداخته و شبکه معنایی این زبان را تعیین کرده‌است. نتایج او نشان می‌دهد که در میان انواع روابط مفهومی در میان واژه‌های این زبان، به ترتیب، چندمعنایی^۱ (۱۸٪/۴۴)، هم‌معنایی^۲ (۸٪/۹۷)، هم‌آوا-هم‌نویسی (هم‌نامی)^۳ (۳٪/۳۸)، تقابل معنایی^۴ (۰٪/۶)، شمول معنایی^۵ (۰٪/۵) و جزءواژگی^۶ (۰٪/۳) بیشترین تا کمترین بسامد را داشته‌اند.

نصیری‌پور (۱۳۸۸) روابط واژگانی در حوزه واژگان آزیان و پرندگان در گویش گیلکی شهرستان لاهیجان را بررسی و شبکه معنایی در این حوزه را تعیین کرده‌است. نتایج پژوهش او نشان می‌دهد که شمول معنایی از بالاترین (۱۴٪) و تقابل معنایی از پایین‌ترین بسامد (۱٪) در میان واژه‌های بررسی‌شده برخوردارند و موردی از تباین معنایی و واحدواژگی یافت نشده‌است.

الماسی (۱۳۸۹) به بررسی روابط مفهومی در گویش لکی نورآبادی پرداخته و شبکه معنایی را در این گویش تعیین نموده‌است. در این مطالعه، شمول معنایی (۱۴٪/۶۵) بیشترین بسامد و تباین معنایی (۰٪/۳) کمترین بسامد را از میان ۹۷۸۱ واژه جمع‌آوری‌شده داشته‌اند و موردی از هم‌آوایی یافت نشده‌است.

جدیری جمشیدی، روشن، و کیلی‌فرد و بشارتی (۱۴۰۱) در پژوهشی میان‌رشته‌ای، شبکه معنایی ۵۰ فعل پایه فارسی را با استفاده از نظریه گراف^۷، در چارچوب کلی زبان‌شناسی شناختی، معناشناسی واژگانی (شناختی) و زبان‌شناسی رایانه‌ای تعیین و تحلیل و ترسیم نموده‌اند. آن‌ها پرسش‌نامه‌ای بومی‌سازی‌شده را که حاوی این افعال بود بین ۱۰۱ آزمودنی فارسی‌زبان توزیع کردند که زبان مادری آن‌ها فارسی بوده‌است و از آن‌ها خواستند تا هرگونه ارتباط معنایی بین این افعال را ترسیم کنند. بررسی گراف ترسیم‌شده برای داده‌های مستخرج از پرسش‌نامه‌ها نشان می‌دهد که قوی‌ترین و پر بسامدترین روابط مفهومی و

-
1. polysemy
 2. synonymy
 3. homonymy
 4. semantic opposition
 5. hyponymy
 6. meronymy
 7. graph theory

درون‌زبانی میان آن‌ها عبارت‌اند از ترادف، تضاد معکوس، چندمعنایی، رابطه معنایی استلزام^۱، باهم‌آیی و رابطه سببی، و از این میان، رابطه باهم‌آیی (۲۹/۶۱ درصد)، استلزام (۲۳/۸۵ درصد) و تضاد (۱۶/۷۱ درصد) بیشترین بسامد وقوع را داشته‌اند. آن‌ها معتقدند که می‌توان از شبکه معنایی این افعال در واژگان ذهنی^۲ فارسی‌زبانان در بهینه‌سازی تهیه و تدوین مواد درسی فارسی و نیز در روش‌های نوین آموزشی، نظیر آموزش خوشه‌ای افعال استفاده کرد.

ملاحظه می‌شود که مطالعات قابل توجهی بر زبان لاری، از لحاظ هم‌زمانی و در زمانی صورت گرفته‌است، اما جای مطالعات معنایی نظام‌مند، جامع و منسجم خالی است و تا آنجا که نگارندگان اطلاع دارند هیچ پژوهشی در زمینه شبکه معنایی این زبان نشده‌است. بنابراین، این پژوهش برای تکمیل توصیف زبان لاری که گنجینه‌ای از واژه‌های اصیل و متنوع دارد ضروری می‌نماید.

۳- روش پژوهش

روش پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی، ابزار پژوهش چک‌لیست و روش نمونه‌گیری خوشه‌ای است. جامعه آماری واژه‌های اقتداری (۱۳۷۱) است. از میان ۵۰۰۰ واژه اصیل کتاب، ۲۵۰۰ واژه لاری براساس موضوع (حوزه معنایی)^۳ در دوازده دسته روابط اجتماعی میان افراد، اشیاء، اعضای بدن، افعال، اماکن، حیوانات، خوراکی، روابط خانوادگی، طبیعت، کشاورزی و مشاغل و انواع صفت‌ها و قیدها قرار گرفتند. انواع ضمیرهای موجود، اعم از ضمیرهای شخصی و اشاره، نیز در دسته‌ای جداگانه قرار داده شدند. حجم نمونه شامل آن تعداد از واژه‌های لاری می‌شود که با یکدیگر در روابط مفهومی قرار می‌گیرند و روابط مفهومی معمول عبارت‌اند از شمول معنایی، هم‌معنایی، چندمعنایی، هم‌آوا-هم‌نویسی (هم‌نامی)، هم‌آوایی، تقابل معنایی، تباین معنایی^۴، جزءواژگی، عضوواژگی^۵ و واحدواژگی^۶. برای هر رابطه طرحی در قالب نمودار برای شبکه معنایی ارایه شد و در نهایت، با استفاده از آمار توصیفی، تعداد و درصد واژه‌های شرکت‌کننده در روابط مفهومی موجود در زبان لاری مشخص گردید.

-
1. entailment
 2. mental lexicon
 3. semantic field
 4. semantic contrast
 5. member-collection
 6. portion-mass

۴- مبانی نظری پژوهش

اونز^۱ و گرین^۲ (2006: 36) می‌نویسند که معنای واژه‌ها در حوزه‌ای به‌نام معناشناسی واژگانی مطالعه می‌شود. روشن (۱۳۷۷: ۲۱) می‌نویسد که معناشناسی واژگانی بخشی از نظریهٔ زبان است که در آن ساختار معنایی واژه‌ها با استفاده از دو روش متمایز مطالعه می‌شود: (۱) روشی که مبتنی بر روابط مفهومی موجود میان واژه‌هاست و در آن معنای واژه‌ها از طریق شبکه‌ای که به‌طور واضح ارتباط آن‌ها را با یکدیگر نشان می‌دهد به یکدیگر مربوط می‌شوند و (۲) روش مبتنی بر عناصر اولیهٔ معنایی است که در آن معنای واژه‌ها در چارچوب مجموعه‌ای از عناصر معنایی مطالعه و تعیین می‌گردند. در پژوهش حاضر، از روش اول استفاده می‌شود.

شایان ذکر است که در معناشناسی واژگانی، تنها معنای بافت‌آزاد^۳ یا اصلی (معنای پیش‌نمونه‌ای^۴ / مرکزی / درون‌زبانی / ساختاری) واژه‌ها مدنظر قرار می‌گیرد و به معنای بافت‌مقید^۵ یا حاشیه‌ای^۶ (معنای کاربردی؛ معنا در بافت موقعیت) پرداخته نمی‌شود. بنابراین، معانی غیراصلی آن‌ها، شامل معانی حاشیه‌ای (مانند معانی مجازی، استعاری و سبکی) در این چارچوب نمی‌گنجد و در معناشناسی واژگانی شناختی^۷ مطالعه می‌گردند.

۵- روابط مفهومی در سطح واژه

در این بخش انواع روابط مفهومی - روابط موجود بین واژه‌ها که به آن‌ها معنی می‌بخشند - بررسی می‌شوند.

۵-۱- شمول معنایی: گاه این امکان وجود دارد که مفهومی بتواند یک یا چند مفهوم دیگر را شامل شود. در چنین شرایطی رابطهٔ شمول معنایی مطرح می‌شود که دارای نظم سلسله‌مراتبی^۸ است. شمول معنایی رابطه‌ای میان یک مفهوم و مفهوم‌های تحت شمول آن است. واژه‌ای که مفهومش مفهوم واژه‌های دیگر را دربرمی‌گیرد واژهٔ فراگیر یا شامل^۹ نامیده می‌شود و هریک از واژه‌های تحت شمول آن زیرشمول یا مورد شمول^{۱۰} محسوب می‌شوند و واژه‌های زیرشمول نیز نسبت به یکدیگر هم‌شمول^{۱۱} تلقی می‌گردند (Lyons^۱, 1978;

1. V. Evans
2. M. Green
3. context-free meaning
4. prototypical meaning
5. context-bound meaning
6. peripheral meaning
7. cognitive lexical semantics
8. hierarchical order
9. superordinate term
10. hyponym term
11. co-hyponym

(Cruse^۲, 1995; 88). سعید^۳ (2009: 69) شمول معنایی را رابطه میان واژه خاص‌تر، مانند *crow* (کلاغ)، *hawk* (شاهین) و *duck* (اردک) و یک واژه کلی‌تر، مانند *bird* (پرنده) معرفی می‌کند. او رابطه بین زیرشمول‌ها را هم‌شمولی می‌نامد، مانند *duck hawk crow* که هم‌شمول یکدیگر و زیرشمول *bird* هستند.

۲-۵- هم‌معنایی: هم‌معنایی (ترادف) به معنای یکسانی معنی و از شناخته‌شده‌ترین روابط مفهومی است (کریستال^۴، ۲۰۰۸: ۴۵۰). در فرهنگ‌نویسی، برای نشان دادن معنی یک واژه از واژه‌های هم‌معنی نیز استفاده می‌کنند. از دید کروز (1995: 265) هم‌معنایی واقعی میان واژه‌ها وجود ندارد و اگرچه برخی واژه‌ها شباهت معنایی خاصی با واژه‌های دیگر دارند، اما دقیقاً به یک معنی نیستند؛ به عنوان مثال، کروز دو واژه *kill* (کشتن) و *murder* (به قتل رساندن) را در نظر می‌گیرد و می‌نویسد شاید کشتن هم‌معنای به قتل رساندن در نظر گرفته شود اما عکس آن صحیح نیست، زیرا کشتن برای به قتل رساندن واژه شامل محسوب می‌شود. کروز (همان: ۲۶۶) در بررسی هم‌معنایی به دو نکته مهم اشاره می‌کند: ۱) واژه‌های هم‌معنا باید با توجه به شباهت‌های ضروری و تفاوت‌های مجازی بررسی شوند و ۲) هم‌معنایی باید با توجه به کاربرد واژه در متن بررسی گردد.

براساس آثار کروز (1995)، لاینز (۱۳۸۵)، پالمر (۱۳۸۷) و صفوی (۱۳۸۳) می‌توان به انواعی از هم‌معنایی اشاره کرد که عبارت‌اند از هم‌معنایی شناختی^۵، هم‌معنایی نسبی^۶، هم‌معنایی تقریبی^۷، هم‌معنایی مطلق^۸، هم‌معنایی توصیفی^۹، هم‌معنایی بافت‌مقید^{۱۰}، هم‌معنایی گزاره‌ای^{۱۱}، هم‌معنایی گونه‌ای، هم‌معنایی سبکی، هم‌معنایی غیرعاطفی، هم‌معنایی تحلیلی^{۱۲} و هم‌معنایی ضمنی^{۱۳}. تعریف تعدادی از این‌ها که در زبان لاری یافت می‌شوند، در بخش بعد خواهد آمد.

1. J. Lyons

2. D.A., Cruse

3. J.I. Saeed

4. D. Crystal

5. cognitive synonymy

6. partial synonymy

7. near synonymy

8. absolute synonymy

9. descriptive synonymy

10. context-dependent synonymy

11. propositional synonymy

12. analytic synonymy

13. implicational synonymy

۳-۵- چندمعنایی: به اعتقاد کروز (80: 1995) زمانی که واژه‌ای دارای مجموعه‌ای از معانی مختلف مرتبط با یکدیگر باشد چندمعنایی رخ داده‌است و این معانی مرتبط ذیل یک مدخل واژگانی قرار می‌گیرند. سعید (64: 2009) بین چندمعنایی و هم‌نامی تمایز قائل می‌شود و هر دو را برابر با چندمعنایی یک صورت آوایی می‌داند، اما چندمعنایی زمانی مطرح است که معانی مختلف یک واژه به‌نحوی با یکدیگر مرتبط باشند، مانند معانی مرتبط واژه *hŭk/hook* (قلاب، قلاب ماهیگیری، دام، تله، چنگک، چنگک بزرگ، منقار نوک برگشته، منقار عقابی). سعید معتقد است که این موضوع برای فرهنگ‌نویسان اهمیت زیادی دارد زیرا واژه‌های چندمعنا در مدخل واژگانی واحدی فهرست‌بندی می‌شوند و فرهنگ‌نویسان ترجیح می‌دهند در تشخیص چندمعنایی از معیار ارتباط معنایی استفاده کنند که مبتنی بر ششم زبانی سخن‌گویان و سیر تاریخی واژه‌هاست. دپراتر^۱ و سالکی^۲ (21: 2017) در بحث از چندمعنایی و هم‌نامی به این نکته اشاره می‌کنند که وقتی دو مفهوم مختلف یک واژه رابطه ظاهری ندارند، ما با دو واژه جدا سروکار داریم که به‌لحاظ تاریخی تصادفا صورت یکسان دارند و هم‌نام نامیده می‌شوند. آن‌ها معتقدند که تعیین مرز میان هم‌نامی تصادفی و چندمعنایی انگیخته گاهی دشوار است. صفوی (۱۳۸۳: ۱۱۴) به نقل از اولمان^۳ (1962) می‌نویسد که عواملی مانند استعاره، انتقال در کاربرد، کاربرد ویژه، هنرآفرینی و تأثیرپذیری از زبان‌های بیگانه از علل پیدایش چندمعنایی هستند. اوز و گرین (332: 2006) می‌نویسند که چندمعنایی یک شبکه معنایی (مقوله شعاعی^۴) برای یک واحد واژگانی مفروض است که شامل چندین مفهوم مرتبط به هم می‌شود.

۴-۵- هم‌آوا-هم‌نویسی: رابطه مفهومی هم‌آوا-هم‌نویسی در سنت مطالعات ادبی جناس تام نامیده می‌شود و آمیزه‌ای از جناس خط و جناس لفظ است؛ جناس خط همان هم‌نویسی و جناس لفظ همان هم‌آوایی است (صفوی، ۱۳۸۳: ۱۱۰). هم‌آوا-هم‌نویسی شرایطی است که چند واژه بدون هیچ ارتباط معنایی به یک شکل نوشته و تلفظ شوند (همان: ۱۱۱). برخی میان هم‌آوایی و هم‌نویسی تمایز قائل می‌شوند. هم‌آوایی به این معناست که دو یا چند واژه مختلف به یک شکل تلفظ شوند (Saeed, 2009: 63). پالمر (۱۳۸۷: ۱۷۳) می‌نویسد واژه‌هایی که از اشتراک صوری برخوردارند اما معانی مختلف و نامرتبلی دارند، واژه‌های هم‌نام نامیده می‌شوند، به‌عنوان مثال، دو واژه *lead* (سرب) و *lead* (قلاده) به یک صورت نوشته می‌شوند و هم‌نویسه‌اند، درحالی‌که تلفظ آن‌ها متفاوت است.

1. I. Depraeter

2. R. Salkie

3. S. Ullmann

4. radial category

۵-۵- **تقابل معنایی:** این اصطلاح به‌هنگام بحث در مورد مفاهیم متقابل یا در اصطلاح سنتی معنایی متضاد واژه‌ها به کار می‌رود. صفوی (۱۳۸۳) می‌نویسد که تضاد معنایی^۱ یکی از ویژگی‌های نظام‌مند طبیعی زبان است. در معنی‌شناسی به جای تضاد از اصطلاح تقابل^۲ استفاده می‌شود زیرا تضاد صرفاً گونه‌ای از تقابل محسوب می‌شود (همان: ۱۱۷). سعید (2006: 66) معتقد است که جفت‌واژه‌هایی مانند *dead/alive* (مرده / زنده) و *pass/fail* (قبول شدن / مردود شدن) دارای رابطه مفهومی تقابل هستند.

۵-۶- **تباین معنایی:** تباین معنایی در اصل همان تقابل است میان چند واژه (مانند روزهای هفته) (Saeed, 2009: 68). پالم (۱۳۸۷: ۱۲۸) می‌نویسد که روزهای هفته، ماه‌ها و سال‌ها را باید در ارتباط با هم واژه‌های متناقض دانست، زیرا هم‌زمان نمی‌توان یک ماه خاص را هم نوامبر و هم مارس دانست، ولی همین واژه‌ها در میان خود از نوعی ترتیب خاص برخوردارند. صفوی (۱۳۸۳: ۱۲۱)، ضمن اشاره به رابطه مفهومی تباین، انواع آن را توضیح می‌دهد. او به تباین متقاطع^۳، مانند رابطه‌ای که بین واژه‌های چپ و راست؛ پس و پیش؛ شمال و جنوب؛ شرق و غرب برقرار است، و پس از آن، به تباین خطی^۴ اشاره می‌کند و بیان می‌کند که تباین خطی را برای گروه‌هایی چون شنبه / یکشنبه / دوشنبه / ... در نظر می‌گیرند که اعضای آن در تقابل با یکدیگر قرار نمی‌گیرند. وی اضافه می‌کند که تباین خطی را می‌توان برحسب چگونگی ترتیب واژه‌های متباین، به دو نوع تباین ردیفی^۵ و تباین مدور^۶ تقسیم کرد؛ به‌عنوان مثال، روزهای هفته دارای تباین مدور و رنگ‌واژه‌های سیاه / خاکستری / سفید دارای تباین ردیفی هستند (همان). صفوی در ادامه می‌نویسد که تباین ردیفی ترتیبی از واژه‌های متباین است که در دو سوی ابتدا و انتهایشان، دو واژه متقابل قرار گرفته باشد (همان‌جا).

۵-۷- **جزءواژگی:** کرو (1995: 160) جزءواژگی را این‌گونه تعریف می‌کند: x جزئی از y است، واژه‌ای که در جایگاه x قرار می‌گیرد یک جزءواژه خوانده می‌شود. جزءواژه واژه‌ای است که به‌لحاظ معنایی تعلق خود را به واژه‌ای دیگر که حاکی از یک کل و ماهیتی بزرگ‌تر از آن است نشان می‌دهد. سعید (2009: 70) معتقد است که اصطلاح جزءواژگی برای توصیف رابطه

1. antonymy
2. opposition
3. antipodal contrast
4. orthogonal contrast
5. serial contrast
6. cyclical contrast

کل به جزء، میان دو مفهوم به‌کار می‌رود و مانند شمول معنایی نوعی رابطه سلسله‌مراتبی است که میان اجزا و کل تشکیل‌دهنده این اجزا برقرار می‌شود، مانند *page* (صفحه) و *cover* (جلد) که هریک جزئی از *book* (کتاب) هستند.

۸-۵- عضوواژگی: عضوواژگی رابطه میان واژه‌ای را به‌عنوان یک عضو^۱ نسبت به واژه‌ای که به‌عنوان مجموعه^۲ شامل آن عضو در نظر گرفته می‌شود نشان می‌دهد، مانند رابطه‌ای که بین *tree/forest* (درخت / جنگل) برقرار است (همان: ۷۱). در این رابطه نیز، مانند جزءواژگی، نظم سلسله‌مراتبی وجود دارد. واحدهایی مانند گروه، طبقه و مجموعه که هم‌چون جزءواژگی و اجزای تشکیل‌دهنده آن به‌نظر می‌رسند، به‌نوعی با عضوواژگی در ارتباط هستند. کروز (1995: 175) این واحدها را به این ترتیب دسته‌بندی می‌کند: رابطه عضو و گروه، رابطه عضو و طبقه، و رابطه عضو و مجموعه.

۹-۵- واحدواژگی: این اصطلاح به نوعی رابطه مفهومی میان دو واژه اشاره دارد که یکی به منزله واحد شمارش برای دیگری در نظر گرفته می‌شود، مانند *drop* (قطره)، *sheet* (برگ) و *strand* (تار) که به‌ترتیب واحد شمارش برای *liquid* (مایع)، *paper* (کاغذ) و *hair* (مو) هستند (Saeed, 2009: 71).

روابط معنایی مختلف در شبکه معنایی وجود دارند که خود دربرگیرنده اطلاعات واژگانی است. شبکه معنایی را اولین بار میلر^۳ و همکاران (1991) مطرح و تلاش کردند تا نشان دهند که می‌توان از آن به‌عنوان ابزاری برای بهینه‌سازی ساختار گنجینه واژگان یک زبان طبیعی استفاده کرد. کارول^۴ (2008: 110) معتقد است که ساختار مجموعه واژگان، خود از شبکه‌های معنایی با مؤلفه‌های به‌هم مرتبط تشکیل شده‌است و این مؤلفه‌ها مفاهیمی هستند که از طریق روابط مختلف به یکدیگر پیوند می‌خورند.

۶- تحلیل داده‌ها

دسته‌بندی واژه‌ها براساس حوزه‌های معنایی

لازم است یادآوری شود که ۲۵۰۰ واژه استخراج‌شده از اقتداری (۱۳۷۱) در دوازده دسته قرار گرفتند و انواع ضمیرها در دسته‌ای جداگانه طبقه‌بندی شدند. پس از آن، واژه‌های هر دسته

1. member
2. collection
3. G. Miller
4. D. Carroll

شمارش و درصد آن‌ها نسبت به کل واژه‌های استخراج‌شده محاسبه گردید: واژه‌های روابط اجتماعی میان افراد ۵۲۲ واژه (۲۰/۸۸٪)، اشیا ۳۴۲ واژه (۱۳/۶۸٪)، اعضای بدن ۱۶۸ واژه (۶/۷۲٪)، افعال ۲۸۹ واژه (۱۱/۵۶٪)، اماکن ۱۰۵ واژه (۴/۲٪)، حیوانات ۱۷۸ واژه (۷/۱۲٪)، خوراکی ۱۶۲ واژه (۶/۴۸٪)، روابط خانوادگی ۴۳ واژه (۱/۷۲٪)، طبیعت ۲۴۱ واژه (۹/۶۴٪)، کشاورزی ۳۶ واژه (۱/۴۴٪)، مشاغل ۹ واژه (۰/۳۶٪)، ضمیرها (۲/۷۶٪) و انواع صفت‌ها و قیدها ۳۸۷ واژه (۱۵/۴۸٪). برای انواع ضمیرها نیز ۶۲ واژه (۲/۷۶٪) یافت شد. بدین ترتیب، از ۲۵۰۰ واژه استخراج‌شده، بیشترین تعداد، در دسته روابط اجتماعی میان افراد و کمترین تعداد در دسته مشاغل قرار دارند.

۷- روابط مفهومی در واژه‌های زبان لاری

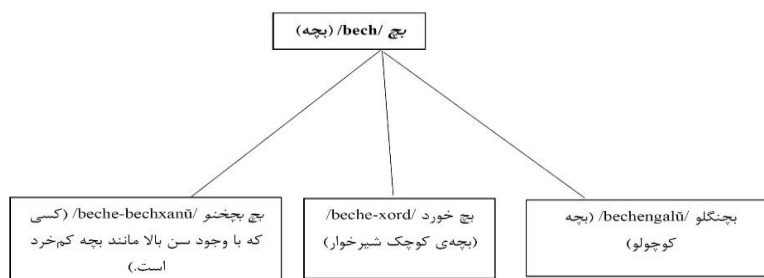
در این قسمت به بررسی روابط مفهومی موجود در میان واژه‌های زبان لاری می‌پردازیم.

۷-۱- شمول معنایی در زبان لاری

انواع روابط بررسی‌شده در این مقوله عبارت‌اند از شمول معنایی توزیعی^۱ (شامل شمول معنایی صوری^۲، شمول معنایی هم‌نام، شمول معنایی ناهم‌نام)، شمول معنایی جزئی، ابرزیرشمول معنایی^۳، شمول معنایی مترادف (شامل شمول معنایی شناختی^۴ و شمول معنایی نسبی^۵) و شمول معنایی تقابلی.

۷-۱-۱- شمول معنایی توزیعی: نخستین طبقه شمول معنایی از توزیع واژه شامل در سطح زیرشمولی حاصل می‌شود و شامل شمول معنایی صوری، هم‌نام و ناهم‌نام می‌گردد. الف) شمول معنایی صوری: در این رابطه، زیرشمول به لحاظ صوری دربردارنده واژه شامل و عنصر واژگانی دیگری است. برای مثال (نمودار ۱)، واژه بچ /bech/ (بچه) شامل بچنگلو /bechengalū/ (بچه کوچولو)، بچ خورد /beche-xord/ (بچه کوچک شیرخوار) و بچ بچخو /beche-bechxanū/ (کسی که با وجود سن بالا مانند بچه کم‌خرد است) می‌شود.

1. distributive hyponymy
2. formal hyponymy
3. super-hyponym
4. cognitive hyponymy
5. relative hyponymy

نمودار ۱- شمول معنایی صوری و نظم سلسله‌مراتبی آن در زبان لاری

ب) **شمول معنایی هم‌نام:** در این رابطه، یک واژه در سلسله‌مراتب شمول معنایی، هم جایگاه واژه شامل را اشغال می‌کند و هم جایگاه یکی از زیرشمول‌ها را به‌خود اختصاص می‌دهد (صفوی، ۱۳۸۳: ۱۰۱)، مانند مرغ /morx/ (مرغ) که شامل مرغ، خروس /xûrûs/ (خروس) و چیکله /chikala/ (جوجه مرغ و پرندگان) می‌شود.

ج) **شمول معنایی ناهم‌نام:** در این رابطه، واژه شامل تنها جایگاه خود را حفظ می‌کند و در جایگاه زیرشمول ظاهر نمی‌شود (همان: ۱۰۰). به‌عنوان مثال، گوسفند شامل بکو /baakū/ (بز، گوسفند در زبان بیچه‌ها)، بره بها /barra-bahâ/ (گوسفندی که پشم‌هایش را رنگ و به گردنش زینت آویزان کرده‌اند و آن را برای داماد می‌فرستند)، په /pa/ (گوسفند)، چکل /chakal/ (گوسفند نر و بزرگ گله گوسفند) می‌شود، یا گوساله که شامل گوسره /gūsara/ (گوساله)، گوشتی /gūšti/ (گوسفند و گاوی که برای تأمین خوراک ذخیره شده باشند)، لخی /lexi/ (گوسفند و یا گاو مبتلا به اسهال) و گهره /gohra/ (گوساله) می‌شود.

۲-۱-۷- **شمول معنایی جزئی:** این رابطه از هم‌پوشی شمول معنایی هم‌نام و جزءاژگی حاصل می‌شود و مورد شمول‌ها هم نشانگر وجود رابطه شمول معنایی و هم حاکی از وجود رابطه جزءاژگی هستند (دستورنیکو، ۱۳۷۶: ۱۱۵). به‌عنوان مثال، ترشه /torosha/ (ترشک که گیاهی با برگ سبز و ترش‌مزه است که در کوه روید)، چندرو /chondarū/ (گیاهی وحشی شبیه اسفناج که در جلگه و در بهار روید)، سرمو /sarmū/ (گیاهی با مزه شور که در بهار روید و آن را پخته با ماست خورند و در تهران نوعی از آن را اساک گویند)، سمسیل /samsil/ (گیاهی شورمزه که در کنار رودخانه روید و بوته‌مانند است و برگ آن را پخته و با ماست یا دوغ خورند)، سندلس /sandolos/ (گیاه اسپند که بر آتش نهند)، لمخو /lemaxū/ (نوعی سبزی بهاری که برگ‌های آن شورمزه و در بهار در کنار مزارع می‌روید و خام می‌خورند)، لیسه‌بهار /lisabahâr/ (سبزه‌هایی که در آغاز بهار در برخی دامنه‌های کوهستانی می‌روید)، مرو-تهر /marve-tahr/ (گیاهی که گل

آن تلخ است و برای مصرف طبی کاربرد دارد) و کمپل /kampol/ (گیاهی با مغز چرب و شکننده که مانند کنگر است و آن را می‌خورند) جزئی از گیاهان هستند.

۷-۱-۳- ابرزیرشمول معنایی: در این رابطه، به نوعی با واژه‌های هم‌آوا-هم‌نویسه در جایگاه واژه شامل یا در جایگاه زیرشمول سروکار داریم (همان‌جا). در صورتی که یک واژه زیرشمول دارای بیش از یک واژه شامل باشد، آن را ابرزیرشمول می‌نامند (همان: ۱۱۶-۱۱۷). در واقع، واژه‌ای که بتواند زیرشمول واژه‌های شامل متعلق به حیطه‌های مختلف و جداگانه قرار بگیرد، ابرزیرشمول نامیده می‌شود. به عنوان مثال، واژه /نگش-بنه /angosh-bana/ در زبان لاری را می‌توان ابرزیرشمول محسوب کرد زیرا هم نوعی ابزار خیاطی و هم نوعی خرماست.

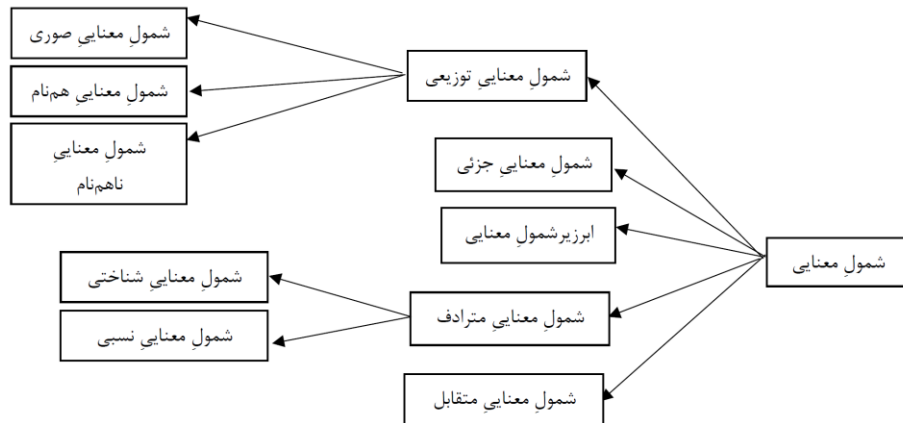
۷-۱-۴- شمول معنایی مترادف: هم‌پوشی شمول معنایی و هم‌معنایی سبب به وجود آمدن شمول معنایی مترادف می‌شود که به دو نوع الف) شمول معنایی شناختی و ب) شمول معنایی نسبی تقسیم می‌شود.

الف) شمول معنایی شناختی: این رابطه به علت رابطه نزدیک شمول معنایی و هم‌معنایی شناختی شکل می‌گیرد. به عنوان مثال، واژه‌های سنگر /songor/ و شادی /šâdi/ به معنای میمون، هردو نوعی حیوان به حساب می‌آیند.

ب) شمول معنایی نسبی: هم‌پوشی میان رابطه شمول معنایی و هم‌معنایی نسبی موجب پدید آمدن شمول معنایی نسبی می‌شود. رابطه یک جفت هم‌معنای نسبی به این ترتیب است که یک عضو بدون وجود هیچ تناقضی عضو دیگر را رد کند. مثلاً در زبان لاری، واژه‌های پندری /pandari/ (اتاقی که دارای چهار یا پنج در ورودی است و در طرفین حیاط خانه واقع است) و تنبی /tanabi/ (اتاق بزرگی که در عقب تالار واقع است) با هم در رابطه شمول معنایی نسبی قرار دارند و زیرشمول نسبی /تاق تلقی می‌شوند.

۷-۱-۵- شمول معنایی متقابل: در این رابطه، زیرشمول‌های یک واژه شامل به علت دارا بودن یا نبودن برخی از مشخصه‌های معنایی در تقابل با هم قرار می‌گیرند. به عنوان مثال، دو واژه مرخ /morx/ و چیکله /chikala/ در زبان لاری، به ترتیب با توجه به مشخصه [+بالغ] و [-بالغ] نسبت به هم در تقابل هستند.

شمول معنایی در زبان لاری را می‌توان به صورت زیر نشان داد:

نمودار ۲- انواع شمول معنایی در زبان لاری

در بررسی رابطه شمول معنایی در میان واژه‌های استخراج‌شده، تعداد ۳۸۲ واژه (۱۵,۲۸٪) در دسته‌های مختلف در این رابطه قرار گرفتند.

۲-۷- هم‌معنایی در زبان لاری

هم‌معنایی به تشابه معنی دو واژه اطلاق می‌شود و به دو دسته بافت‌آزاد^۱ و بافت‌مقید^۲ تقسیم می‌شود که در پژوهش حاضر هم‌معنایی بافت‌آزاد مدنظر نگارندگان است. واژه‌های تشکیل‌دهنده یک حوزه معنایی می‌توانند به دو صورت عمده با یکدیگر در ترادف قرار گیرند. آن گروه از واژه‌هایی که در طیف معنایی جایگاه نزدیک‌تری به یکدیگر دارند، و به عبارت دیگر، آن دسته از واژه‌هایی که تعداد مؤلفه‌های معنایی مشترک بیشتری دارند، صرف‌نظر از بار عاطفی^۳، فارغ از بافت می‌توانند موجب هم‌معنایی شوند. به این نوع هم‌معنایی، هم‌معنایی بافت‌آزاد می‌گویند. واژه‌های هم‌معنای بافت‌مقید به واژه‌هایی اطلاق می‌شود که در یک حوزه معنایی واحد قرار ندارند و بالطبع، نشان‌دهنده معانی کاملاً متفاوت‌اند. این گونه واژه‌ها تحت شرایط ویژه و در بافت‌های خاص می‌توانند هم‌معنا باشند.

در بررسی داده‌های پژوهش مشخص شد که از میان انواع مختلف رابطه مفهومی هم‌معنایی که در بخش (۴) بدان‌ها اشاره شد، تنها انواع زیر در زبان لاری وجود دارد:

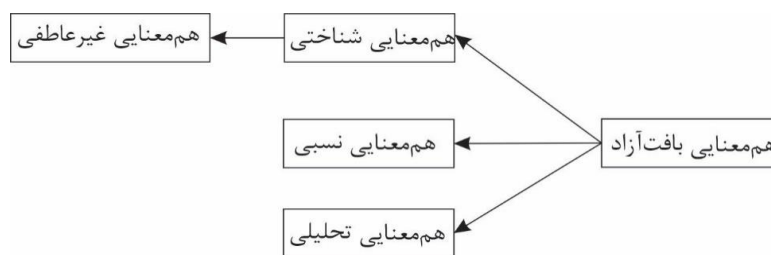
1. context-independent synonymy
2. context-dependent synonymy
3. semantic load

۷-۲-۱- هم‌معنایی شناختی: به گفته کروز (1995: 88) x هم‌معنای شناختی y است، اگر x و y به‌لحاظ نحوی مشابه باشند و جمله خبری (s) که به‌لحاظ نحوی شامل x است، شرایط درست مشابهی با جمله دیگر (s^1) داشته باشد به‌گونه‌ای که تنها تفاوتشان در جایگزینی x با y باشد. به‌عنوان مثال، واژه‌های ببه /babba/ و بوآ /boâ/ در زبان لاری هر دو به‌معنی بابا هستند. بین واژه‌های پگ /pog/ و پنگ /pang/ که هردو به‌معنای خوشه بزرگ میوه درخت خرما هستند نیز این رابطه برقرار است.

۷-۲-۲- هم‌معنایی غیرعاطفی: در برخی موارد ممکن است واژه‌های هم‌معنا از بار عاطفی متفاوتی برخوردار باشند. به‌عنوان مثال، این رابطه بین خته /xata/ (خوابیدن) و پرشکده /paraškeda/ (تمرگیدن) از یک‌سو، و بدبختنو /badbaxtenû/ (بیچاره- بدبخت- برای تحقیر به‌کار می‌رود)، بزه /bazza/ (ضعیف، بدبخت و قابل‌ترحم)، زردوزال /zard-o-zâl/ (ضعیف، نحیف و لاغر) از سوی دیگر دیده می‌شود.

۷-۲-۳- هم‌معنایی نسبی: واژه‌های موجود در این نوع هم‌معنایی، معانی کم‌وبیش مشابهی دارند اما از یکسانی معنایی ندارند. به‌عنوان مثال، دو واژه /روبسه /arrow-bessa/ (به راه انداختن کاری، حل کردن قضیه‌ای) و /ز مرک واکرده /az-morok-vâkerda/ (از گره باز کردن، مشکلی را حل کردن)، و نیز جفت‌واژه‌های خته /xata/ (خوابیدن) و واکرتده /vâchorteda/ (کسل شدن و چرت زدن) در این رابطه قرار می‌گیرند.

۷-۲-۴- هم‌معنایی تحلیلی: در این نوع هم‌معنایی، واژه‌ای با مجموعه‌ای از شرایط لازم و کافی با واژه‌ای دیگر هم‌معنی تلقی می‌شود (صفوی، ۱۳۸۳: ۱۰۹). مانند، واژه‌های مامو /mâmu/ (مادر) و نهنه /nana/ که هردو به‌معنای مادر هستند. در واقع، در این نوع از هم‌معنایی واژه‌ها در معنای اصلی (معنای پیش‌نمونه‌ای) خود در این رابطه وارد می‌شوند و نه معنای ضمنی و حاشیه‌ای. انواع هم‌معنایی در زبان لاری در نمودار (۳) آمده‌اند:

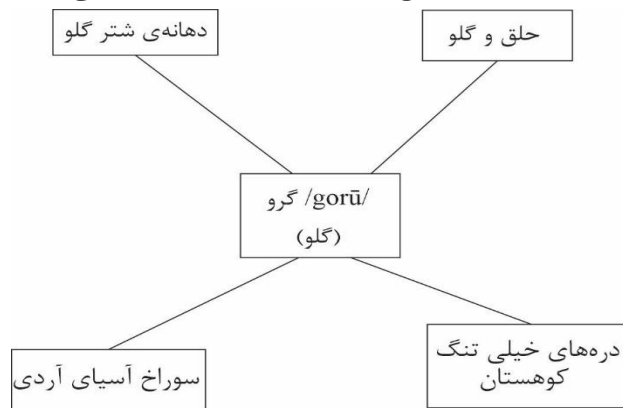

نمودار ۳- انواع هم‌معنایی در زبان لاری

در بررسی رابطه هم‌معنایی در میان واژه‌های استخراج‌شده، تعداد ۹۱ واژه (۳,۶۴٪) از ۲۵۰۰ واژه در این رابطه قرار گرفتند.

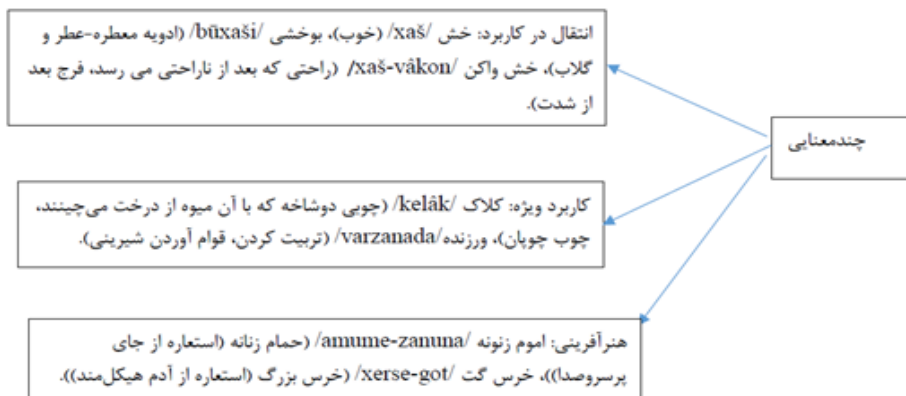
۳-۷- چندمعنایی در زبان لاری

در این بررسی، ۵۰ واژه (۲٪) از ۲۵۰۰ واژه در رابطه چندمعنایی قرار گرفتند. برای مثال، *tâl*/تال/ دارای معانی (۱) اندام (۲) قد و (۳) ارتفاع درخت است، یا *gorû*/گرو/ دارای معانی (۱) حلق و گلو، (۲) دهانه شتر گلو، (۳) سوراخ آسیای آردی و (۴) دره‌های خیلی تنگ کوهستان است.

نمودار ۴- چندمعنایی واژه گرو /gorû/ در زبان لاری

معانی مختلف ممکن است حاصل انتقال در کاربرد، کاربرد ویژه و هنرآفرینی باشد. در نمودار (۵) چندمعنایی در زبان لاری به تصویر کشیده شده‌است:

نمودار ۵- چندمعنایی در زبان لاری

۷-۴- هم‌آوا-هم‌نویسی در زبان لاری

در بررسی این رابطه، ۱۵۴ مورد (۶/۱۶٪ از کل واژه‌ها) یافت شد که دارای تلفظ و صورت نوشتاری یکسان و معانی متفاوت بودند، مثال:

(۱) پلِیته/pelita/: جرقه آتش و پلِیته/pelita/: ضربه انگشت روی پوست بدن

(۲) تو/tow/ (تب)، و تو tow/ (آفتاب)

(۳) ترم/torom/ (مخمصه) و ترم torom/ (نوعی بازی با کارت).

هم‌آوایی: این رابطه مفهومی یافت نشد.

هم‌نویسی: ۳۰ واژه (۱،۲٪) در رابطه هم‌نویسی قرار دارند، مانند: کک /kok/ (سرفه) و کک /kak/ (ساس)، یا سده /sada/ (خاکستر) و سده /soda/ (پارچه کهنه‌ای که تاروپود بعضی از نقاط آن از بین رفته و نزدیک پاره شدن است).

۷-۵- تقابل معنایی در زبان لاری

انواع تقابل معنایی در این زبان عبارت‌اند از

۷-۵-۱- تقابل مکمل^۱: در این تقابل، نفی یکی از دو واژه متقابل، اثبات واژه دیگر است (Cruse, 1995: 198)، مثال: وروز/varūz/ (در روز، روزانه) در مقابل وشو/vašow/ (در شب، شبانه).

۷-۵-۲- تقابل مکمل متقابل: در این تقابل نوعی رابطه واکنش- پاسخ دیده می‌شود (Cruse, 202: 1995)، مانند/درجه کته/adaraja-kata/ (قبول شدن دعا و تضرع به درگاه خداوند) و /درجه نکته/adaraja-nekata/ (قبول نشدن دعا).

۷-۵-۳- تقابل جهتی^۲: واژه‌هایی در این رابطه وارد می‌شوند که توصیف‌گر حرکت در جهت مخالف هم هستند (Saeed, 2009: 66)، مانند/نده چده/a-ende-čeda/ به این طرف رفتن، /نده چده/a-anda-čeda/ به آن طرف رفتن.

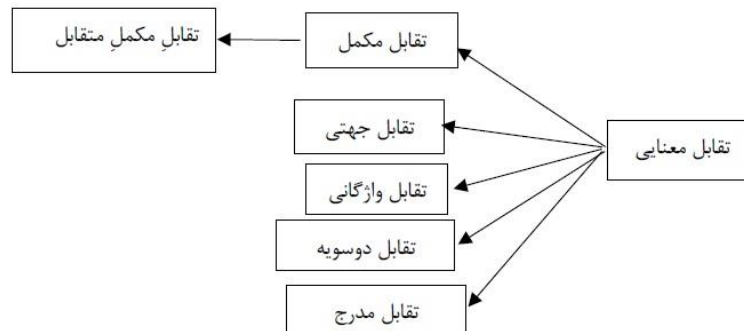
۷-۵-۴- تقابل واژگانی: این تقابل بین واژه‌هایی که با کمک تکواژهای منفی‌ساز در تقابل با هم قرار می‌گیرند ایجاد می‌شود (صفوی، ۱۳۸۳: ۱۱۹)، مانند خش /xaš/ (خوب) و نخشه /nexaša/ (بد، ناخوب).

1. complementary opposition
2. directional opposition

۵-۵-۷- تقابل دوسویه (متقارن)^۱: این تقابل رابطه دوسویه و معکوس را میان دو واژه نشان می‌دهد (پالمر، ۱۳۸۷: ۱۴۱)، مانند: زنه /zena/ (زن) و شو /šu/ (شوهر).

۵-۶-۷- تقابل مدرج^۲: این تقابل بین صفاتی وجود دارد که قابل درجه‌بندی هستند، مانند جفت‌واژه گنه /gana/ (کشیف) و پاک /pāk/ (تمیز).

براساس آنچه گفته شد، می‌توان تقابل معنایی در زبان لاری را به صورت زیر نشان داد:

نمودار ۶- تقابل معنایی در زبان لاری

طبق بررسی‌ها، ۳۳ واژه (۱/۳۲٪) در رابطه تقابل معنایی قرار می‌گیرند.

۶-۷- تباین معنایی در زبان لاری

انواع تباین معنایی موجود بین واژه‌های لاری عبارت‌اند از

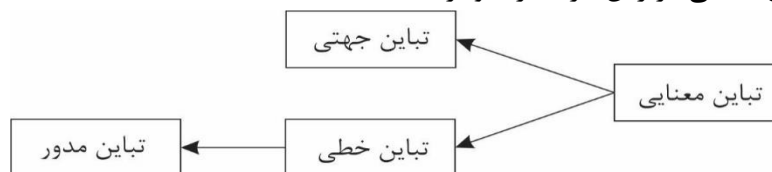
۱-۶-۷- تباین جهت‌ی: واژه‌های متباین می‌توانند دوه‌دو در تقابل با یکدیگر باشند (صفوی، ۱۳۸۳: ۱۲۱)، مانند: /azende/ (از این طرف) و /z/نک /az-anka//ez-anka/ (از آن طرف)، یا /ende/ (این طرف) و /anda/ (آن طرف) و نیز، شمال /shamâl/ (شمال) و جنوب /janûb/ (جنوب).

۲-۶-۷- تباین خطی: گروه‌هایی که اعضای آن در تقابل با هم قرار نمی‌گیرند در این دسته قرار می‌گیرند (همان‌جا)، مانند: خروس‌خو /xûrûs-xu/ (خروس‌خوان)، چاشت‌ی /čâšti/ (پیش از ظهر)، /azune-zor/ (وسط ظهر)، پسین‌باد/رو /pasinebâd-a-row/ (بعد از ظهر بعد از حدود ساعت ۳)، پسین‌هو/نک /pasinehavâ-onok/ (بعد از ظهر حدود ساعت پنج)، پسین /pasin/ (عصر، بعد از ظهر)، سرشوم /sere-shum/ (سرسب) و شوونصف /showva-nesf/ (نیمه‌شب).

1. symmetrical opposition
2. gradable antonymy

۳-۶-۷- تباین مدور: در این نوع تباین، تقابلی میان واژه‌های نخست و پایانی دیده نمی‌شود و هر عضو صرفاً در فاصله‌ای میان دو عضو دیگر قرار می‌گیرد (همان‌جا)، مانند: /joma/، ...، /yekšanba/، /šanba/ (شنبه، یکشنبه، ... جمعه).

انواع تباین معنایی در زبان لاری در نمودار (۷) آمده‌اند:

نمودار ۷- تباین معنایی در زبان لاری

۲۰ واژه (۸/۰) در زبان لاری در رابطه تباین معنایی قرار داشتند.

۷-۷- جزءواژگی در زبان لاری

انواعی از این رابطه که در زبان لاری یافت شدند عبارت‌اند از:

- ۱-۷-۷- جزءواژگی الزامی دوسویه: در این نوع جزءواژگی، الزام دوسویه‌ای میان جفت‌واژه‌ها برقرار است (Cruse, 1995: 162)؛ مانند رابطه بین نار/ nâr (انار) و ناردونه/ nârduna (دانه انار).
- ۲-۷-۷- جزءواژگی اختیاری دوسویه: در این نوع جزءواژگی، رابطه اختیاری دوسویه بین جزءواژه و کل‌واژه برقرار است (همان: ۱۶۳)، مانند رابطه بین مدر/ maderâ (مدرسه) و کتابخونه/ ketabxuna (کتابخانه).

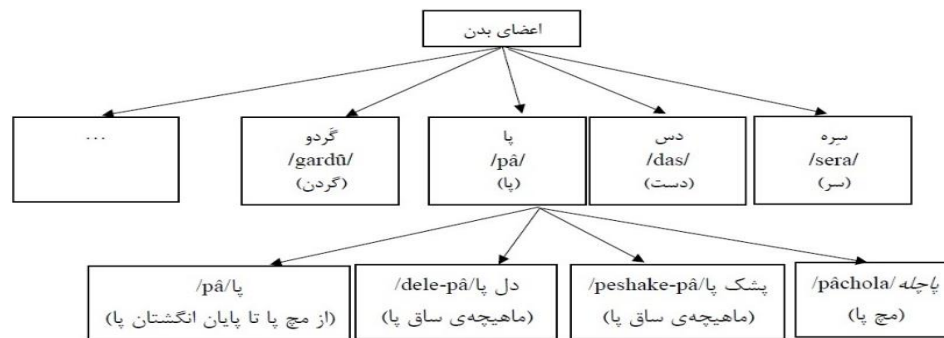
۳-۷-۷- جزءواژگی اختیاری یک‌سویه: در این رابطه مفهومی کل‌واژه می‌تواند به‌طور اختیاری دارا یا فاقد یک جزءواژه باشد (همان: ۱۶۲)، مانند رابطه پرن/ perân (پیراهن) و جیف/ jif/ (جیب).

۴-۷-۷- ابرجزءواژگی: در این نوع رابطه، جزءواژه با بیش از یک کل‌واژه مرتبط است (همان: ۱۶۳)، مانند رابطه بین پایه/ payâ (پایه) و صندلی/ meyzi (میز).

۵-۷-۷- نیم‌جزءواژگی: این نوع جزءواژگی از همپوشی میان واژه‌ها به‌وجود می‌آید (همان: ۱۶۴)، مانند رابطه بین آشپزخونه/ ashpazxuna (آشپزخانه) و صافی/ sâfi (آبکش آشپزخانه)، زیرا همه آشپزخانه‌ها ممکن است دارای صافی نباشند.

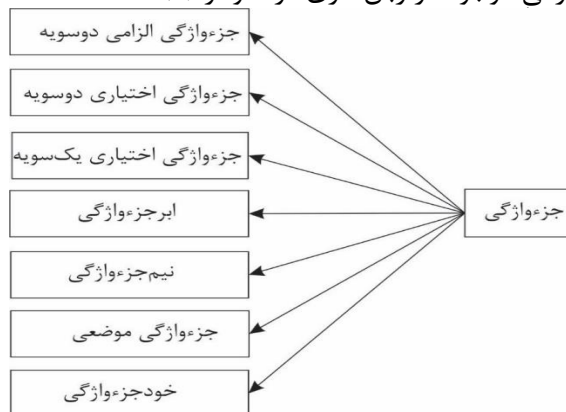
۶-۷-۷- جزءواژگی موضعی: معانی موضعی واژه در مواضع مختلف خود بر روی طیف معنایی موجب پدید آمدن این نوع جزءواژگی می‌شوند (همان)، مانند پرن/ par/ گنجشک (پرن گنجشک)، مورچه (بال مورچه)، بابزنکو/ bâbezankû: پروانه (بال پروانه).

۷-۷-۷- خودجزءواژگی: این نوع جزءواژگی در حالتی اتفاق می‌افتد که یک جزءواژه به جایگاه بالاتری در سلسله‌مراتب ارتقا یافته و به کل‌واژه خود تبدیل می‌گردد (رضوی، ۱۳۷۹: ۵۴۹)، مانند پا/ لمبه /lomba/ کفل، گزک /gozak/ (قوزک پا)، دل پا /dele-pâ/ (ماهیچه ساق پا). در میان واژه‌های استخراج‌شده، ۱۰۳ واژه (۴/۱۲)، در دسته‌های مختلف، در رابطه جزءواژگی قرار گرفتند، مانند بی‌بی‌نو/bibinũ/ (مردمک چشم) و زمه/zema/ (مژه) که هریک جزئی از چشم/chash/ (چشم) هستند و پاچله/pâchola/ (مچ پا)، پشک پا/peshake-pâ/ (ماهیچه ساق پا) و دل پا/dele-pâ/ (ماهیچه ساق پا) که از اجزای پا/پا هستند و در عین حال، چشم و پا نیز خود از اجزای بدن‌اند. در نمودار زیر، اجزای پا و بخش اندکی از نظم سلسله‌مراتبی موجود در شبکه معنایی زبان لاری در رابطه جزءواژگی نشان داده می‌شود؛ شایان ذکر است که هریک از روابط مفهومی خود یک شبکه تشکیل می‌دهند.

نمودار ۸- مثال از جزءواژگی و نظم سلسله‌مراتبی آن در زبان لاری

انواع جزءواژگی موجود در زبان لاری در نمودار (۹) آمده‌است.

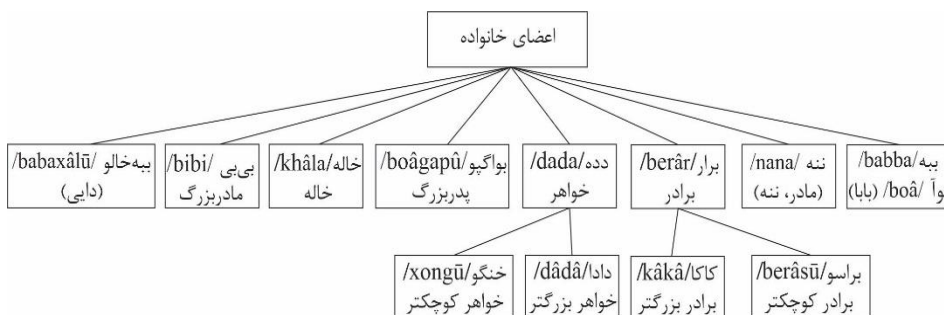

نمودار ۹- جزءواژگی در زبان لاری

۸-۷- عضوآژگی در زبان لاری

عضوآژگی رابطه یک عضو را نسبت به واژه‌ای که به‌عنوان مجموعه آن اعضا در نظر گرفته می‌شود نشان می‌دهد. واحدهایی نظیر گروه، طبقه و مجموعه به‌نوعی با عضوآژگی در ارتباط هستند.

۸-۷-۱- رابطه عضو و گروه: در این نوع رابطه اعضای هر گروه بدون اینکه ویژگی مشترکی داشته باشند دور هم گرد می‌آیند، مانند اعضای خانواده: /amrish/ (امریش)، /babba/ (بابا)، /babaxâlû/ (دایی)، /berâr/ (برادر)، /berâsû/ (برادر کوچک‌تر)، /boâ/ (پدر، بابا)، /boâ-xâlû/ (پدر مادر، پدر بزرگ مادری). مثالی که در نمودار (۱۰) آمده‌است، به‌خوبی نظم سلسله‌مراتبی را در این رابطه نشان می‌دهد.

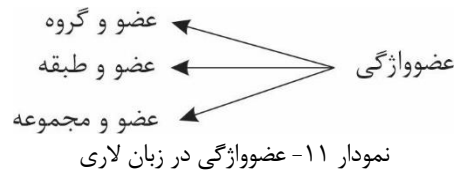

نمودار ۱۰- مثال از عضوآژگی و نظم سلسله‌مراتبی آن در زبان لاری

۸-۷-۲- رابطه عضو و طبقه: مجموعه‌ای از افراد که بیشتر به‌علت دارا بودن موقعیت و ویژگی‌های مشترک در نظر گرفته شده‌اند تا هدفی مشترک. مثلاً اصناف و مشاغل نمایانگر نوعی طبقه‌اند. نمونه‌های این رابطه در زبان لاری عبارت‌اند از چلنگر /čelengar/ (حلبی‌ساز)، دلگر /dolgar/ (نجار)، سرتراش /sarterâsh/ (سلمانی، آرایشگر)، لالا /lâlâ/ (ماما)، تلفروش /talforûsh/ (سبزی‌فروش).

۸-۷-۳- رابطه عضو و مجموعه: این نوع رابطه که دربردارنده نوعی حالت جمعی است، رابطه عضو و مجموعه (بی‌جان) را نشان می‌دهد، مانند رابطه بین کتاب /ketâb/ و کتابخونه /ketâbxûna/ و یا دو /davâ/ (دوا، دارو) و دوخونه /davaxuna/ (داروخانه).

در بررسی رابطه عضوآژگی در میان ۲۵۰۰ واژه استخراج‌شده، ۸۰ واژه (۳،۲٪) با چنین رابطه‌ای یافت شد. عضوآژگی در زبان لاری را می‌توان به‌صورت زیر نشان داد:

۹-۷- واحدواژگی در زبان لاری

واحدواژگی رابطه میان دو واژه است که یکی به عنوان واحد شمارش برای واژه دیگر به کار می‌رود. مانند واحدواژه نسسقال /nesasɣâl/ (واحد وزن مساوی نیم‌سیر و یک‌هشتم سیر) در عبارت یک نسسقال پنیر /yak nəsasɣâl panir/ در ادامه مثال‌های دیگر ارائه شده‌است:

کوله /kūla/ (واحد وزن و خرید و فروش در بوته و خار که به مصرف سوخت می‌رسد) برای شمارش بوته /botta/ (بوته)، مثال: یک کوله بوته /yak kūla botta/

گله /gala/ (گله) یا گل /gal/ برای گو /gow/ (گاو) یا گوسفند یا حیوانات دیگر، مثال: گوگل /gowgal/ گله گاو

دسه /dassa/ (دسته بیل و امثال آن - مجموعه - دسته گل و گیاه) برای گل /gol/، مثال: یک دسه گل /yak dassa gol/

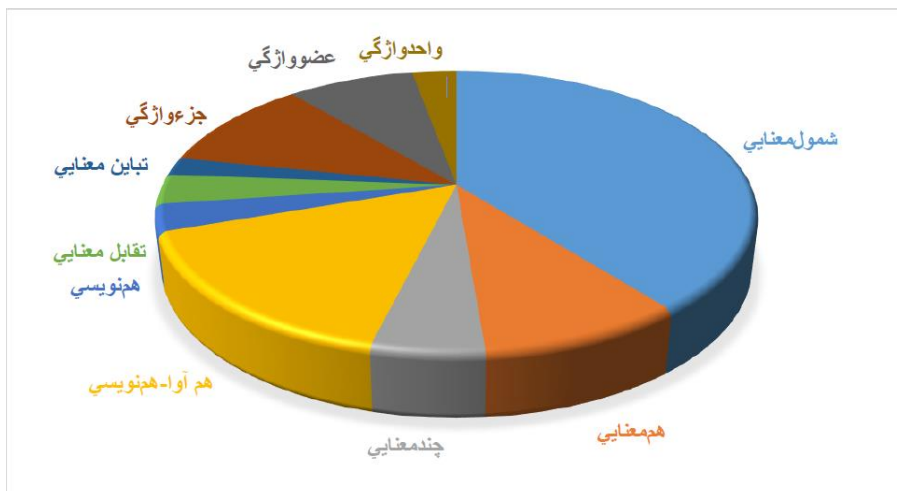
کیله /kila/ (پیمانه، کیل)، مثال: یک کیله آرد /yak kila ard/

در بررسی واحدواژگی در ۲۵۰۰ واژه استخراج‌شده، ۲۸ واژه (۱۲٪) یافت شد. خلاصه بررسی روابط مفهومی در واژه‌های زبان لاری در جدول (۱) و نمودار (۱۲) آمده‌است.

جدول ۱- تعداد و درصد واژه‌های شرکت‌کننده در روابط مفهومی موجود در زبان لاری

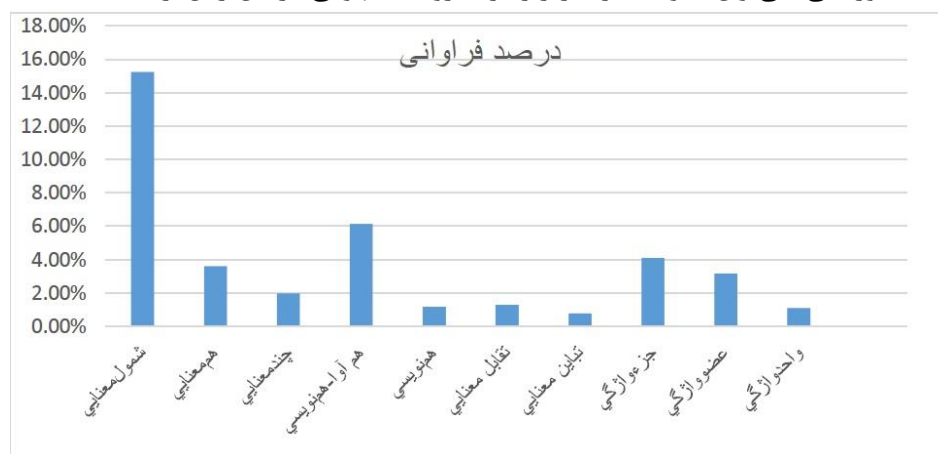
نوع رابطه	تعداد واژه‌های یافت‌شده	میزان درصد از ۲۵۰۰ واژه لاری
شمول معنایی	۳۸۲	٪۱۵/۲۸
هم‌معنایی	۹۱	٪۳/۶۴
چندمعنایی	۵۰	٪۲
هم‌آوا-هم‌نویسی	۱۵۴	٪۶/۱۶
هم‌نویسی	۳۰	٪۱/۲
تقابل معنایی	۳۳	٪۱/۳۲
تباین معنایی	۲۰	٪۰/۸
جذءواژگی	۱۰۳	٪۴/۱۲
عضوواژگی	۸۰	٪۳/۲
واحدواژگی	۲۸	٪۱/۱۲
جمع	۹۷۳	٪۳۸/۸۴

بدین ترتیب، تنها ۹۷۳ واژه (۳۸/۸۴٪) از ۲۵۰۰ واژه لاری اصیل بررسی شده در روابط مفهومی شرکت دارند و بخشی از شبکه معنایی این زبان را تشکیل می‌دهند.

نمودار ۱۲- روابط مفهومی در زبان لاری

به‌طور کلی، می‌توان الگوی آماری زیر را برای روابط مفهومی در این زبان ارائه داد:

نمودار ۱۳- فراوانی انواع روابط مفهومی در واژه‌های زبان لاری

با توجه به جدول (۱) و نمودار (۱۳)، شمول معنایی و تباين معنایی در مقایسه با دیگر روابط مفهومی به‌ترتیب پربسامدترین و کم‌بسامدترین روابط مفهومی موجود در زبان لاری

به‌شمار می‌آیند. اطلاعات این جدول نشان می‌دهد که تنها ۹۷۳ واژه از ۲۵۰۰ واژه لاری اصیل بررسی شده در روابط مفهومی شرکت دارند و بخشی از شبکه معنایی این زبان را تشکیل می‌دهند. از نظر نگارندگان، سایر واژه‌ها ممکن است از طریق روابط معنایی دیگر، نظیر رابطه سببی^۱ و باهم‌آیی^۲ و ... در ارتباط با یکدیگر قرار گیرند که نیاز به تحقیقات دیگری دارد تا بتوان بخشی از شبکه واژگانی زبان لاری^۳ را که نگارندگان آن را به قیاس با فارس‌نت^۴ (شبکه واژگانی زبان فارسی)، لارنت^۵ نام‌گذاری می‌کنند به‌دست داد. این شبکه شامل کلیه پیوندها و روابط معنایی بین واژه‌های لاری استاندارد، ازجمله روابط مفهومی که شرح آن گذشت، خواهد بود.

۸- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهاد پژوهش

این پژوهش نخستین مطالعه توصیفی-تحلیلی جامع و نظام‌مند درباره انواع روابط مفهومی موجود و بسامد آن‌ها در واژه‌های اصیل زبان لاری و نیز شبکه معنایی آن در چارچوب معناشناسی واژگانی است. از آنجاکه در معناشناسی واژگانی معانی اصلی (معانی بافت‌آزاد) واژه‌ها در شبکه واژگان مطالعه می‌شود، با توجه به روابط مفهومی این زبان و شبکه‌ای که به‌وجود می‌آورند می‌توان تا حد زیادی به نظام مفهومی و معنایی موجود در ذهن متکلمان این زبان و شناخت آنان از جهان واقع پی برد. واژگان ذهنی، که حافظه معنایی^۶ نیز نامیده می‌شود، به‌صورت کامل اکثر مفاهیم متداعی با هر واحد واژگانی را مشخص می‌کند (Evans and Green, 2006: 340) و هرگونه تغییر در آن منجر به تغییر در نظام معنایی و مفهومی در ذهن متکلمان یک زبان مفروض می‌شود. بنابراین، بررسی روابط مفهومی موجود در زبان‌ها، و به‌خصوص زبان‌های در حال انقراض مانند زبان لاری حیاتی است، زیرا مفاهیم سنگ زیربنای تفکر هستند و تغییر در نظام مفهومی یک زبان به معنای تغییر در تفکر متکلمان آن است. در مطالعات مربوط به واژگان ذهنی، که دارای ساختار شبکه‌ای و بسیار انعطاف‌پذیر است، مشخص شده‌است که واژه‌ها، برخلاف تصور معمول، به‌صورت الفبایی ذخیره نمی‌شوند، بلکه حول یک مفهوم (موضوع) خاص در حوزه‌های معنایی قرار می‌گیرند. دسته‌بندی واژه‌ها در

1. CAUSE relationship
2. collocation
3. Lari Lexical NetWork
4. FarsNet
5. LarNet
6. semantic memory

زبان لاری این امکان را فراهم ساخت تا به‌عنوان نمونه، بتوانیم دریابیم که بیشترین آن‌ها (۲۰/۸۸٪) در حوزه معنایی روابط اجتماعی میان افراد و کمترین آن‌ها (۰/۳۶٪) در حوزه مشاغل قرار می‌گیرند و از این رو، می‌توان دریافت که متکلمان زبان لاری به روابط بین افراد بسیار اهمیت می‌دهند و واژه‌های بیشتری نیز برای بیان آن‌ها دارند. وجود واژه‌های کمتر برای مشاغل می‌تواند به دلیل اصالت و قدمت واژه‌های لاری باشد و گویای وجود مشاغل اندک و محدودی که سخنوران فارسی میانه داشته‌اند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که شمول معنایی با ۱۵/۲۸٪ بیشترین بسامد و تباین معنایی با ۰/۸٪ کمترین بسامد را در روابط مفهومی زبان لاری دارند و موردی از هم‌آوایی نیز یافت نمی‌شود. با توجه به طرح‌هایی که در زیر هر رابطه مفهومی در بخش (۵) ارائه گردید، مشخص می‌شود که بخش اعظم شبکه معنایی در لاری دارای نظم سلسله‌مراتبی است و در بخش‌هایی نیز ناهمگن‌اند. بدین صورت که روابط مفهومی شمول معنایی، جزءواژگی و عضوواژگی که روی هم ۲۲/۶٪ از کل روابط مفهومی را دربر می‌گیرند دارای نظم کاملاً سلسله‌مراتبی و بقیه روابط؛ ۱۶/۲۴٪ غالباً ناهمگن‌اند.

در مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش محمدی ایواتلو (۱۳۸۸) در زبان ترکی آذربایجانی مشاهده می‌شود که چندمعنایی در ترکی آذربایجانی بیشترین بسامد (۱۸/۴۴٪) را در میان واژه‌ها دارد، درحالی‌که در مطالعه حاضر در زبان لاری تنها ۲٪ کل واژه‌هاست. در مقابل، جزءواژگی کمترین بسامد را در میان واژه‌های زبان ترکی آذربایجانی دارد (۶۷٪) که در نمودار ارائه‌شده در پژوهش حاضر، این بسامد بالاتر (۱۰۳٪) بوده‌است.

همچنین، در مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش الماسی (۱۳۸۹) مشاهده می‌شود که شمول معنایی در زبان لاری (۱۵/۲۸٪)، مانند گویش لکی نورآبادی (۱۴/۶۵٪)، بیشترین بسامد را دارد و هم‌آوایی در هیچ‌یک از این دو یافت نشده‌است. از این نظر، یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های الماسی هم‌سوست. درباره شمول معنایی در ادامه بحث خواهد شد، اما نبود هم‌آوایی در لاری و لکی نورآبادی، از نظر نگارندگان، نشان‌دهنده ابهام کمتر و شفافیت بیشتر آن‌ها نسبت به زبان فارسی معیار و برخی دیگر از زبان‌های ایرانی، مانند گیلکی است زیرا می‌دانیم که در زبان‌ها ابهام فراوان است و یکی از منابع آن واژه‌های هم‌آوا هستند.

در مقایسه نتایج به‌دست‌آمده با نتایج پژوهش نصیری‌پور (۱۳۸۸) بر روی روابط واژگانی مفهومی در حوزه واژه‌های آبزیان و پرندگان در گویش گیلکی شهرستان لاهیجان، ملاحظه می‌شود که در پژوهش حاضر، شمول معنایی (۱۵/۲۸٪) هم‌سو با پژوهش او (شمول معنایی:

(۱۴٪) بیشترین بسامد را در میان واژه‌های بررسی‌شده داشته‌است. در مقابل، در پژوهش نصیری‌پور، تقابل معنایی یک‌درصد بوده و کمترین بسامد را داشته و روابط تباین معنایی و واحدواژگی یافت نشده‌اند، درحالی‌که در پژوهش حاضر، تقابل معنایی قدری بیشتر بوده (۱/۳۲٪) و تباین معنایی (۰/۸٪)، و واحدواژگی (۱/۱۲٪) نیز وجود داشته‌است. از این رو، می‌توان گفت که شبکه معنایی گویش گیلکی لاهیجان با زبان لاری تفاوت دارد و نتایج غیرهم‌سوست، اگرچه در مطالعه حاضر نیز، تعداد موارد یافت‌شده در روابط تقابل و تباین معنایی و واحدواژگی در مقایسه با بقیه روابط مفهومی پایین بوده‌است. وجود بالاترین بسامد برای شمول معنایی در زبان لاری و گویش‌های لکی نورآبادی و گیلکی لاهیجان با درصدهای مختلف مبین این گفته صفوی (۱۳۸۳: ۱۰۱) است که شمول معنایی از زبانی به زبان دیگر تفاوت می‌کند و بستگی به نوع انتخاب زبان از جهان دارد. لاری، لکی نورآبادی و گیلکی همگی زیرمجموعه زبان‌های ایرانی هستند، درحالی‌که ترکی آذربایجانی از رده زبان‌های پیوندی (التصاقی)^۱ و از خانواده زبانی اورال-آلتایی است و شاید به‌همین دلیل رابطه مفهومی چندمعنایی بیشترین بسامد را در بین واژه‌های آن دارد.

تفاوت شبکه معنایی زبان لاری با دیگر شبکه‌های موردبحث می‌تواند به علت تفاوت زبان ریشه زبان لاری با دیگر گویش‌های ایرانی بررسی‌شده باشد. علاوه بر این، پژوهش حاضر و مقایسه آن با مطالعات دیگر، با توجه به تفاوت‌های یافت‌شده نشان می‌دهد که شبکه معنایی این زبان، به دلیل وجود روابط مفهومی موجود در آن و بسامد وقوع هر یک، با شبکه معنایی در پژوهش‌های بالا متفاوت و در عین حال منحصر به فرد است.

مقایسه یافته‌های این پژوهش با یافته‌های دیانت (۱۴۰۲ب) در خصوص دو رابطه مفهومی هم‌آوا-هم‌نویسه و هم‌نویسه نشان می‌دهد که او به عنوان زبانور لاری در تحقیق میدانی خود، به ترتیب، ۳۳ و ۲۶ واژه یافته‌است، درحالی‌که نگارندگان که یکی از آن‌ها نیز زبانور لاری است، به ترتیب، ۱۵۴ و ۳۰ واژه یافته‌اند. علت تفاوت زیاد در تعداد واژه‌های رابطه مفهومی اول ممکن است خطا در جمع‌آوری داده‌ها باشد و مشخص نیست که آیا داده‌های دیانت به‌طور کامل از گفتار اهالی لار جمع‌آوری شده‌اند که تا حد زیادی تحت نفوذ زبان فارسی معیار قرار دارد، یا صورت‌های نوشتاری واژه‌های اصیل نیز مدنظر ایشان بوده‌است.

در پایان، دو پیشنهاد برای مطالعات آتی مطرح می‌شود: (۱) روابط مفهومی و شبکه معنایی گویش‌های چندگانه زبان لاری مطالعه و تعیین و در نهایت، با یکدیگر مقایسه گردند و (۲)

1. agglutinating languages

همان‌طور که فارس‌نت برای زبان فارسی معیار تهیه شده‌است، لارنت، شبکه واژگانی زبان لاری، نیز برای زبان لاری تهیه گردد تا این زبان اصیل و ارزشمند در حال انقراض که ادامه زبان فارسی میانه است به‌شکل دقیق‌تر و ماندگارتری ثبت و ضبط شود.

منابع

- اقتداری احمد. کشته خویش، مجموع پنجاه مقاله. تهران: توس. ۱۳۵۷.
- اقتداری احمد. لارستان کهن و فرهنگ لارستانی. تهران: جهان معاصر. ۱۳۷۱.
- اقتداری احمد. زبان لارستانی (جستاری در زبان و فرهنگ مردم). تهران: همسایه. ۱۳۸۴.
- الماسی حریر. بررسی روابط معنایی در گویش لکی نورآبادی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. تهران: دانشگاه پیام نور. ۱۳۸۹.
- پالمر ر. فرانک. نگاهی تازه به معنی‌شناسی. ترجمه کورش صفوی. تهران: مرکز. ۱۳۸۷.
- جدیری جمشیدی رویا، روشن بلقیس، وکیلی‌فرد امیررضا، بشارتی نازلی. کاربست گراف برای تعیین شبکه معنایی افعال پایه فارسی. پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان. ۱۴۰۱؛ ۱۱(۲):
- Doi: 10.30479/jtpsol.2023.17975.1615. ۲۲۰-۱۸۹
- دیبرمقدم محمد. رده‌شناسی زبانهای ایرانی، (دو جلد). تهران: سمت. ۱۳۹۲.
- دستورنیکو فاطمه. نگاهی به مسأله شمول معنایی و طبقه‌بندی آن در زبان فارسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه آزاد اسلامی. واحد تهران. ۱۳۷۶.
- دیانت لیلا. فرایند همگونی در زبان لاری. زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی. ۱۳۹۵؛ ۱۱(۱): ۵۳-۷۲. Doi: 10.22099/jill.2016.4014
- دیانت لیلا. دوگان‌سازی در زبان لاری. زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی. ۱۳۹۹؛ ۵(۱): ۸۳-۱۰۵. Doi: 10.22099/jill.2020.35126.1166
- دیانت لیلا. فرهنگ سه‌زبانه اصطلاحات، ضرب‌المثل‌ها و کنایه‌ها در زبان لاری. تهران: بوی کاغذ. ۱۴۰۱.
- دیانت لیلا. فعل مرکب در زبان لاری. زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی. ۱۴۰۲؛ الف ۸ (۱۲): ۱۱۷-۱۳۱. Doi: 10.22099/jill.2023.46627.1337
- دیانت لیلا. واژه‌های هم‌آوا-هم‌نویسه و واژه‌های هم‌نویسه. مقالات هشتمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات زبان و ادبیات ملی. ۱۴۰۲؛ ب ۱-۸. <https://icll.bcnf.ir/>
- روشن بلقیس. معناشناسی واژگانی: طبقه‌بندی افعال فارسی. رساله دکتری زبان‌شناسی همگانی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. تهران: دانشگاه تهران. ۱۳۷۷.
- رضوی محمدرضا. بررسی جزءواژگی در زبان فارسی. مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس زبان‌شناسی نظری و کاربردی. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی. ۱۳۷۹.

سلامی عبدالنبی. گنجینه گویش‌شناسی فارسی. تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی. ۱۳۸۳.
سمیعی رحمت ا. ... بررسی گویش لاری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی. شیراز: دانشگاه شیراز. ۱۳۷۱.

صفوی کورش. درآمدی بر معنی‌شناسی. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی. ۱۳۸۳.
کامیاب خواجه نظام‌الدین. واژه‌نامه ریشه‌شناسانه گویش لاری همراه با توصیف صوتی آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. شیراز: دانشگاه شیراز. ۱۳۷۰.
کامیاب خواجه نظام‌الدین. ارزش گویش لارستانی از دیدگاه زبان‌شناسی تاریخی. همایش بین‌المللی زبان‌شناسی و مردم‌شناسی لارستان. انجمن زبان‌شناسی ایران: شهرداری لار. ۱۳۸۷.
کامیوکا کوچی، یاداما مینورا. مطالعات لارستانی. توکیو: مؤسسه مطالعات زبان و فرهنگ‌های آسیا و آفریقا. ۱۳۵۸.

کلباسی ایران. دستگاه فعل در گویش لاری. جستارهای نوین ادبی. ۱۳۶۷؛ (۱): ۱۴۵-۱۷۰.
کلباسی ایران. ساخت واژه در گویش لار. فرهنگ. ۱۳۶۹؛ (۶): ۱۸۹-۱۹۸.
لاینز جان. معنانشناسی زبان‌شناختی. ترجمه حسین واله. تهران: گام‌نویس. ۱۳۸۵.
مالچانوا ای. کی. گویش‌های لاری. ترجمه معصومه احسانی. نامه فرهنگستان. ۱۳۸۰؛ (۱۸): ۱۸۳-۱۸۷.
محمدی ایواتلو عباداله. مطالعه روابط واژگانی در زبان ترکی آذربایجانی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشکده علوم انسانی. تهران: دانشگاه پیام نور. ۱۳۸۸.
نصیری‌پور بهناز. روابط واژگانی در حوزه واژگان آبریان و پرندگان در گویش گیلکی شهرستان لاهیجان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. تهران: دانشگاه پیام نور. ۱۳۸۸.

وثوقی محمدباقر. پژوهشی در زبان‌شناسی لارستان. تهران: کلمه. ۱۳۶۹.
وثوقی محمدباقر. لار، شهری به رنگ خاک: پژوهشی در زبان‌شناسی و تاریخ لارستان. تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان. ۱۳۷۰.

Carroll, D. *Psychology of Language*. 5th edition. Toronto: Thomson Wadsworth. 2008.
Cruse, D. A. *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press. 1995.
Crystal, D. *A Dictionary of Linguistics and Encyclopedia of Language*. 4th edition. USA: Blackwell Publishing Ltd. 2008.
Depraetere, I. & Salkie, R. "Free pragmatic enrichment, expansion, saturation, completion: A view from linguistics." In I. Depraetere and R. Salkie (eds.), *Pragmatics: Drawing a Line*. Berlin: Springer. 2017, 11-37.
Evans, V. & Green, M. *Cognitive Linguistics, An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 2006.
Frath, P. *Polysemy, Homonymy and Reference*. 1998. Retrieved from

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiulqPo7tmDAxWoVaQEhZ7hDhIQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fres-per-nomen.org%2Frespernomen%2Fpubs%2Fling%2FSEM02-Polysemy.rtf&usg=AOvVaw1crxkQCELkHIJzNN66tOb0&opi=89978449>

Krovetz, R. *Polysemy and Homonymy in Information Retrieval*. 1997. Retrieved from <https://dl.acm.org/doi/pdf/10.3115/976909.979627>

Lyons, J. *Semantics*, Vol. 1. Cambridge: Cambridge University Press. 1987.

Miller, G. et al. "Introduction to WordNet: An On-line Lexical Database." *International Journal of Lexicography*. 1991, 3(4): 235-244. (Revised: August 1993)

Saeed, J. I. *Semantics*. 3rd edition. UK: Wiley-Blackwell. 2009.

Sekhar Dash, N. *Polysemy and Homonymy: A Conceptual Labyrinth*. 2007. Retrieved from [https://www.academia.edu/4005746/Polysemy and Homonymy A Conceptual Labyrinth](https://www.academia.edu/4005746/Polysemy_and_Homonymy_A_Conceptual_Labyrinth)

Ullmann, S. *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford: Basil Blackwell. 1962.

روش استناد به این مقاله:

طالعی مریم. روشن بلقیس. شبکه معنایی در زبان لاری، *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۱۴۰۳؛ ۱(۱۷): ۳۱-۶۱.

DOI:10.22124/plid.2024.27553.1673

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

